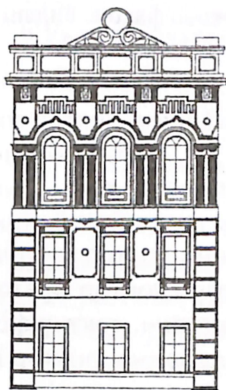

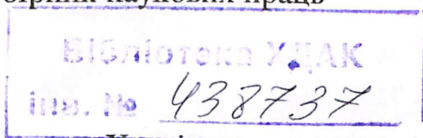
МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Культура України

*Випуск 7
Мистецтвознавство*

Збірник наукових праць

Харків

2000

ЛГИТМиК, 1989. – С.76. 5. *Тестова Л.А.* Генетическое единство и региональная специфика мелодики украинских свадебных песен.: Автореферат дис... канд. искусствоведения. – К., 1982. – С. 11. 6. *Красота и мозг.* Биологические аспекты эстетики: пер. с англ. / Под ред. И. Ренчлера, Б. Херубергер, Д. Эпштейна. – М.: Мир, 1995. – С. 6, 59-60, 76-81.

Надійшла до редколегії 24.10.2000 р.

УДК 781.1

Н.О. Супрун

ПІКЛУВАЛЬНИКИ ДУХОВНОГО ДОБРОБУТУ УКРАЇНЦІВ НА КУБАНСЬКІЙ ЗЕМЛІ

Висвітлюються документальні та історичні факти про талановитих кубанських діячів історії, етнографії й культури, які сприяли збереженню і примноженню духовних традицій запорозько-чорноморського козацтва

З 1792 по 1866 рр. російський уряд “височайше затвердженим положенням про переселення малоросійських козаків” переселив на прикубанські землі близько 150000 колишніх запорожців, сподіваючись на поступове й неминуче вимирання українського козацтва як небезпечної сили національно-визвольного руху. Козаки-українці були змушені обживати пустельні простори малярійного прикордонного краю і захищати його від нападів кавказьких горців. В цих умовах вони не тільки вижили і опорядкували покриті болотами, згубні прикубанські землі, але й зробили їх найбагатшими в Російській імперії. І це сталося завдяки тому, що перші переселенці, а пізніше їх нащадки керувались соціально-моральними ідеалами Запорозької Січі, утворюючи нову Батьківщину як півострівну справедливу державу, де люди житимуть за законами християнства і політико-економічного традиційного устрою вільного козацтва.

Наступ з боку російського уряду на запорозькі традиції почався з 40-х років і посилювався з середини XIX ст., а в 20-х роках XX ст., в період встановлення радянської влади на Кубані, переріс у жорстокий і цілеспрямований процес розкозачування і розкуркулювання. Не дивлячись на важкі соціальні умови обживання нових земель, постійні лихоліття, що їх охоплювали, чорноморці завжди дбали про розвиток освіти і культури, збереження й примноження духовних традицій. Тому вже на початку XIX ст. Кубань стала найосвіченішим регіоном Росії, де з покоління в покоління народжувались видатні вчені, митці і письменники, які були справжніми піклувальниками духовного добробуту українського населення. Чільне місце серед кубанських вчених посідають високоосвічені, з діда-прадіда козаки-історики, етнографи, краєзнавці, які займалися дослідженням кубанських земель. Першою роботою з історії кубанського козацтва була книга під назвою “Исторические записки о войске Черноморском”, яку склали у 1834-36 рр. офіцери війська Я.Г. Кухаренко і О.М. Туренко.

Яків Герасимович Кухаренко (1799-1862) був яскравою фігурою серед громадських і літературних діячів Кубані XIX ст. Він – перший кубанський

письменник, етнограф, фольклорист, лінгвіст, просвітител, один з останніх наказних отаманів Чорноморського козацького війська, автор етнографічних нарисів “Козак Мамай”, “Вороний кінь”, “Пластуни”, “Вівці і чабани в Чорноморії”, драми “Чорноморський побут”, незакінченої бурлескної поеми “Харко, запорозький кошовий”. Протягом 25 років Я. Кухаренко дружив в Т. Шевченком, з яким листувався навіть під час перебування опального поета на засланні. Відомо також, що Кухаренко відгукнувся на пропозицію харків’ян, організувавши збір матеріалів для українського словника і запис кубанського фольклору. Готуючи план переселення декількох станиць за Кубань, російський уряд у 1861 р. призначив Я. Кухаренка керівником цієї непопулярної серед чорноморських офіцерів і козаків акції. 19 вересня 1862 р. на дорозі до Ставрополя, куди їхав, викликаний командуючим, Кухаренко був схоплений загоном горців-абадзехів і невдовзі помер від отриманих ран [10, 105]. Незважаючи на те, що авторитет Я. Кухаренка був підірваний, його загибель оплакувала уся Кубань, про що свідчить уміщена в збірці Я.Д. Бігдая “Песни кубанских казаков” історична пісня “У п’ятницю на базарі” [1, 41-42].

Одним з перших серед істориків й етнографів прийшов до висновку щодо необхідності професійного вивчення історії Кубані Іван Діомидович Попко (1819-1893) – син парафіяльного священика Тимашівського куреня (станіці). Закінчивши духовні училище й семінарію та Московську академію, він не пішов батьківським шляхом, а вибрав долю військового козака. Учасник прикордонних, кримської та російсько-турецької війн, І. Попко за час півстолітньої служби в Чорноморському козацькому війську став генерал-майором, губернським предводителем Ставропольського дворянства, головою Карської області. Будучи високоосвіченим козаком, знавцем близько 10 іноземних мов, власником багатотисячної бібліотеки, Попко не розлучався з думкою стосовно написання історії чорноморського козацтва. Результатом довгої роботи в архівах Катеринодара, Ростова, Ставрополя й Астрахані стала його книга “Черноморские казаки в их гражданском и военном быту”, видана у Петербурзі в 1858 р. У цій книзі вперше подана характеристика географічного й етнографічного стану Чорноморії, включаючи детальний опис умов життя і побуту чорноморських козаків. Є в ній і розділ, присвячений музичній культурі, зокрема – ролі української народної пісні, яку принесли разом з рідною мовою перші переселенці-запорожці. Ось що пише з цього приводу автор: “Давня пісня гетьманської України живе нерозлучно з поколіннями народу, який переніс свої домашні вогнища з Дніпра на Кубань, і звучить вона тисячоголосом повістю про славні справи і високі якості прабатьків у заповіт правнукам, які далеко відійшли від могил предків...” [8, 3]. У цьому ж розділі Попко перераховує низку музичних інструментів – бубон, кобзу, скрипку, цимбали, – які побутують серед народних музик Кубані, а також відзначає, що кубанські музиканти концертують у містах й станицях краю та в аулах кавказьких горців [там само]. Ця книга І. Попка, як і його літературні та історичні нариси, в котрих йдеться про життєдіяльність окремих отаманів Чорноморії, отримала високу оцінку Миколи Костомарова.

“Історіографом” і “Істориком від природи” називали сучасники Прокопія Петровича Короленка (1834-1913) – кубанського історика, етнографа, джерелознавця, феномен якого полягає в тому, що, не отримавши ніякої офіційної освіти, але постійно й наполегливо займаючись самоосвітою, він став серйозним вченим, автором більше 30 робіт з історії, географії та етнографії Кубані. Цінність його розвідок – у виявленні й досконалому вивченні архівних джерел, які він вважав основою наукових знань. Зі скуппульозною допитливістю вченого Короленко їздив по багатьох містах України, працюючи в архівах Харкова, Києва, Одеси, Полтави з документальними матеріалами з історії козацтва, написаними на різних слов’янських мовах. В Харкові він був вибраний членом історичного товариства, в Катеринодарі став одним з фундаторів “Общества любителей изучения Кубанской области” (ОЛИКО). Посада архіваріуса військового архіву (1893-1902) дозволила Короленкові вивчити, систематизувати і каталогізувати біля 1000 документальних справ, завдяки чому збереглося багато найцінніших історико-етнографічних матеріалів. Займався Короленко і експедиційно-польовою роботою, записуючи в кубанських станицях і хуторах від старих людей оповідання (наприклад, від столітнього козака із станиці Канівської Івана Бурноса), а також весільні обряди. Цінним документом епохи є стаття Короленка “Черноморские свадьбы”, яка друкувалась у 1884 р. в декількох номерах газети “Кубанские областные ведомости” (№№ 36,37,39,42,45,47). За життя вченого були видані основні його праці, серед яких – монографія “Черноморцы” (1874), історичні нариси “200-летие Кубанского казачьего войска. 1696-1896” (1897), “Некрасовские казаки” (1899), “Кошеские атаманы Черноморского войска XVIII века (Чепига, Головатый, Котляревский)” (1901), “Церковные древности Кубани” (1905), “Синдия. К истории кубанского края” (1908).

Видатним кубанським вченим енциклопедичного рівня був Федір Олександрович Щербина (1849-1936) – історик, етнограф, соціолог, економіст, фундатор російської бюджетної статистики, письменник (автор поем “Богдан Хмельницький” і “Чорноморці”, віршів, публіцистичних творів, а також спогадів “Пережитое, передуманное, осуществленное”, в яких яскраво описав побут козаків 50-60-х рр. XIX ст.), крупний політичний діяч (член II державної Думи і голова козацької фракції при неї, член партії народних соціалістів, і козацької Ради на Кубані і верховного круга Дона, Кубані і Терека), засновник, ректор і професор українського університету в Празі та організатор Української господарської академії в Падебрадах (на еміграції в Чехії). Фундаментальною працею Ф. Щербини є двотомна “История кубанского казачьего войска”, опублікована в Катеринодарі в 1910 р. (I том, 700 с.) і в 1913 р. (II том, 848 с.), яка охоплює усі сфери життя й матеріально-духовної культури кубанського козацтва до середини XIX ст. Над цією книгою вчений працював, проживаючи як політично неблагонадійний під наглядом поліції у невеличкому приморському хуторі Джанхот, куди був переведений міністерством землеробства з Воронежа – місця своєї тимчасової роботи керівником статистичного бюро –

для організації і завідування “Експедицією по исследованию степных областей”, що була установою царя Миколи II [12, 292]. Для розбору 200 тисяч архівних матеріалів, які детально вивчав для написання книги, Щербина запросив до свого бюро тоді ще невідомого молодого члена української революційної партії Симона Петлюру, який під загрозою арешту восени 1902 р. виїхав на Кубань. Запропонувавши Петлюрі зайнятися розбором історичних матеріалів з кубанознавства, Щербина таким чином залучив його до тимчасової участі у роботі над “Историею кубанского казачьего войска”.

Як згадує вчений у своїх споминах, С. Петлюра з великою зацікавленістю і запалом почав розбирати і вивчати архівні пакунки, кожний з яких містив до 200 листів списаного паперу. “Я добре пам’ятаю, - пише Ф. Щербина, - з якою енергією та захопленням накинувся він на пакунок матеріалів про так званий “персидський бунт” чорноморців, в якому провідну роль відіграв молодий козак Федір Дикун, нерядова людина для тих часів... мабуть, чорноморець Дикун закинув таки іскру в гарячу голову полтавського козака і своїм прикладом духовно підтримував його в розпочатій ним боротьбі за народ, його права та інтереси” [11, 191].

Пригадуючи своє спілкування з молодим полтавцем, Щербина відмічає: Петлюра “міряв все демократичними ідеалами, які міцно засіли вже в його голові, і я не раз від нього чув, що “чорноморці – добрі молодці, бо вони зробили на Чорномор’ї те, чого не було і на Старій Україні, яку так опаскудили кріпацтвом” [там само]. Коли роботи з розбором архівів скінчилися, Щербина запросив Петлюру і ще одного співробітника до Джанхота. Ось що він згадує за ті часи: “Співробітники жили у мене на хуторі літом два чи три місяці і не стільки займалися працею над паперами, скільки купалися в морі, ходили по лісу, по горах тощо, - одне слово, відпочивали в чудових кліматичних умовах місцевості. Я навмисне так обставив це гостювання у мене співробітників, котрих я дуже поважав і високо цінив. І на хуторі у мене Петлюра без бою або конкуренції завойовував собі славу розумної, тактичної і симпатичної людини” [11, 193]. Пізніше, коли Петлюра жив у Петербурзі, а Щербина приїздив туди як член Державної Думи від кубанських козаків, вони неодноразово зустрічались. “При цих зустрічах, - згадує Щербина, - ми сходилися, як близькі люди. Іноді ми згадували про Кубань та чорноморців, про яких він казав, що він “козакував вкупі з чорноморцями”, тобто працював і “дечому навчився” у цій країні та у нащадків Запоріжжя, а я бачив і почував, що Петлюра не змінив ні на одну йоту своєї широї, гуманної та симпатичної особистості, коли став вже зовсім поважною людиною” [там само]. Ще один факт щодо перебування С. Петлюри на Кубані зафіксували “Известия общества любителей изучения Кубанской области” за 1907 р., повідомивши, що 7 березня 1903 р. в Катеринодарі Симоном Петлюрою була прочитана лекція на тему “Малороссийские кобзари” [8, 6].

Добру славу залишив на Кубані Євген Дмитрович Феліцин (1848-1903) – історик, етнограф, археолог, статистик, офіцер Кубанського козацького війська, збирач, колекціонер і дослідник предметів старовини, засновник Кубансь-

кого статистичного комітету (1879) і Кубанського військового етнографічного і природо-історичного музею (1879), створювач першої в Росії археологічної карти пам'яток старовини Кубанської області (1882), просвітител, прогресивний громадський діяч, автор більше 90 робіт з історії, статистики, етнографії. Підготовлена ним "Программа статистико-этнографического описания населенных мест Кубанской области" й дотепер не втратила своєї методологічної цінності і використовується студентською молоддю Кубанського університету і Краснодарської академії мистецтв [7,200-201].

Військовий уряд чорноморців з перших же років переселення на прикубанські землі дбав про збереження пісенної культури, завезеної з України, і про розвиток пісенної творчості, що складалася вже під час життєдіяльності в нових умовах. Не минуло й 20 років, як у 1811 р. був створений Кубанський військовий співочий хор (діяв до 1921 р.), пізніше почали організовуватися хори в козацьких полках і куріннях. І завжди знаходилися серед кубанців піклувальники духовної культури, які збирали й записували в станицях і хуторах пісні, перекази, оповідання, казки, прагнучи зберегти від занепаду багатющий чорноморський фольклор.

У 1883 р. фольклорист-ентузіаст, вчитель Баталпашинського міського училища (нині місто Черкеськ Ставропольського краю) Євген Передельський в III випуску періодичного видання "Сборник материалов для описания местностей и племен Кавказа" опублікував статистико-етнографічний опис під назвою "Станица Темижбекская и песни, поющиеся в ней". Опис складається з викладу історії заселення станиці (заснованої у 1801 р. козаками – вихідцями з Бахмутівського повіту Харківської губернії), топоніміки, хатнього інтер'єру, традиційного одягу і побуту станичан [9].

Великий розподіл присвячувався музичній культурі – інструментальній і пісенній (обрідові пісні календарного, весільного та поховального циклів). Особливу цінність представляє нотний матеріал із 66 транскрибованих автором місцевих пісень, що виділяє цю працю з цілої низки етнографічних робіт того часу. У IV випуску "Сборника материалов для описания местности и племен Кавказа" (Тифліс, 1884) П. Кирилов опублікував розвідку "Малороссийские песни в станице Новоминской Ейского уезда Кубанской области", куди увійшли 115 пісенних текстів, а у II томі "Кубанского сборника" (Екатериноград, 1891) цей же автор помістив нарис "Черноморская свадьба".

З 1883 по 1916 рр. щорічник "Памятные книжки Кубанской области", який під редакцією Є. Феліцина готувався до видання при військовому правлінні, виходив з додатковими томами "Кубанского сборника" (всього було опубліковано 21 том), що включали, окрім статистико-етнографічних нарисів, тексти народних пісень. Одже, саме етнографи, краєзнавці, вчителі й музиканти, які подавали зібрані матеріали в періодичні видання, закладали підвалини для становлення кубанської музичної фольклористики. Серед них – відомі ім'єна Я.Д. Бігдай і Г.М. Концевича.

Яким Дмитрович Бігдай (1855-1909) – музичний і громадський діяч, статський радник, дійсний член Кубанського, Донського та Терського статистич-

них комітетів, юрист за освітою (закінчив юридичний факультет Новоросійського – в Одесі – університету, а в 1879 р. захистив дисертацію, ставши кандидатом права), судовий слідчий, у 1888-1901 рр. – мировий суддя в Катеринограді. Я. Бігдай був надзвичайно діяльною в громадському житті людиною, що дозволило Д. Ревуцькому відмітити: “Не було такої громадської справи, на яку би активно не відгукнувся Бігдай” [5,6].

І все ж головним його захопленням було збирання народних пісень Кубані, яке він здійснював під час мандрівок по козацьких станицях, а також за допомогою кореспондентів і відділів для запису і видання пісенного матеріалу, організованих при Кубанському, Донському й Терському статистичних комітетах. Зібравши таким чином близько півтори тисячі пісень, Бігдай видав у 1896-98 рр. у Москві, в друкарні В. Гроссе, 14 випусків, що містять 315 пісень чорноморських (1-3, 5-7, 9,10,12 випуски) і 237 – лінсінних та терських козаків (4,8,11,13,14 випуски). Не дивлячись на значні недоліки, допущені Бігдаєм, про що відмітила пісенна комісія російського географічного товариства, а також нерівноцінність пісень з художнього й наукового боків, усі 14 випусків залишаються на сьогодні цінним історичним документом епохи і мистецькою пам'яткою з музичного фольклору. Як відмічає В. Захарченко, цитуючи переконливу думку автора пісенних випусків, збирацька й видавнича діяльність Я. Бігдая “сприяла формуванню громадського погляду на збір і збереження народної пісні як на справу державної ваги, а не просто допитливості окремих осіб. Саме з цих позицій традиційний пісенний фольклор козацтва привабив до себе увагу провідних кіл кубанської інтелігенції наприкінці ХІХ – початку ХХ ст.” [5,6]. Слід відмітити визначальну роль Віктора Захарченка в справі підготовки і творчого видання усіх 14 випусків бігдаєвського збірника, який давно став бібліографічною рідкістю. Упоряднику прийшлося витратити 15 років на пошуки кожного з окремих випусків, щоб у текстологічно відредагованому й по-новому систематизованому вигляді видати у двох томах (відповідно у 1992 і 1995 рр.) збірник Я. Бігдая “Песни кубанских казаков” [1;2], доповнивши його піснями в обробці М. Лисенка і М. Бібіка (9), оригінальними музичними творами самого Я. Бігдая (12) та примітками.

Яскравим й талановитим діячем музичної культури Кубані був Григорій Митрофанович Концевич (1863-1939) – збирач і дослідник пісенного фольклору, хормейстер, диригент, композитор, керівник Кубанського військового співочого хору. Народився митець в козацькій станиці Старонижчестеблівській, закінчив трирічні регентські курси при Петербурзькій співочій капелі; у 1892-1906 рр. був регентом військового хору, пізніше співпрацював з ним як збирач кубанських пісень. У 1904-1913 рр. в Москві публікувались 7 збірок Г. Концевича під назвою “Малорусские народные песни. Репертуар Кубанского войскового певческого хора”, у які увійшло 200 зразків українського пісенного фольклору. Як композитор Г. Концевич є автором низки хорових творів, зокрема – духовних, які він писав для керованого ним хорового колективу. У 1939 р. митець став жертвою сталінських репресій.

Збирачем кубанського народнопоетичного фольклору був Олександр Юхимович Півень (1872-1962) – поет, етнограф, фольклорист, збирач пісень, казок, переказів, діяч літературного гуртка “Кубанская громада”. Народився О. Півень у селищі Павлівській Єйського відділу і до 1920 р., року вимушеної еміграції за кордон, опублікував 28 книжок, які користувались великим попитом, а деякі з них витримали багато перевидань. Перша книжка О. Півня – “Сім кіп брехеньок або торбина сміху” – вийшла у 1904 р. в Одесі, відкривши цілу серію книг під загальною назвою “Збірники сміховинок, брехеньок, приказок, поговорок і дечого іншого з побуту козаків Чорноморського (Кубанського) війська” [3, 69]. Великий успіх мала і його поема “Горілка, як та гарна дівка, хоч кого з ума зведе” [7, 205]. В еміграції Півень продовжував займатися літературною творчістю, друкувався в часописах Чехословаччини і Канади. Помер письменник в західнонімецькому місті Дармштадті у 90-річному віці.

У 1903-1905 рр. в кубанських станицях записував козацькі пісні видатний український композитор, диригент, хормейстер, фольклорист Олександр Антонович Кошиць (1875-1944). Це сталося можливим завдяки тому, що М.В. Лисенко, який дуже цікавився чорноморськими піснями і підтримував творчі зв'язки з Я. Бігдаєм, у 1902 р., після від'їзду Бігдая із Катеринодара до Ставрополя, порекомендував Кубанському статистичному комітету свого учня О. Кошиця для збору кубанських козацьких пісень. У державному архіві Краснодарського краю зберігається датований 16 грудня 1902 р. лист О. Кошиця до комітету про згоду “прийняти на себе труд щодо збирання пісень кубанських козаків” [1, 436-437]. Окрім умов і терміну, на які погоджувався збирати пісенний матеріал чорноморських станиць кандидат Київської духовної академії Олександр Кошиць, котрий на той час вчителював у Ставропольському єпархіальному училищі, в листі подається тезисний виклад відпрацьованої автором методики фіксації народних пісень при роботі з народними виконавцями. “Метод, відпрацьований моєю десятирічною практикою щодо збору народних малоруських пісень, - пише Кошиць у листі, - зводиться до наступного: кожну пісню я записую у всіх місцях, де тільки вона співається, з усіма місцевими її варіантами, ліквідуючи все чуже її духу, наносне. Потім спільне у всіх цих варіантах виділяю як стовбур мелодії, як щось стійке, незмінне, - а тому і найстародавніше, - а варіанти з позначкою місцевості, де вони записані, виписую окремо, як місцеву редакцію, місцеве трактування того самого музичного сюжету. Такий детальний аналіз мелодії необхідний не лише для з'ясування її стародавнішої редакції, але й для з'ясування законів народної музичної творчості” [1, 436]. Далі Кошиць зупиняється на визначенні ролі підголосків в народній пісні, точному запису яких він надає великого значення, оскільки “тільки такий запис (тобто з підголосками) дає повну можливість представити точну фотографію народного виконання пісні... У відсутності саме такого методу запису народної пісні полягає головний недолік збірників імператорського руського географічного товариства,

недолік, який робить ці збірники малоцінними і малокорисними” [Там само, 436-437]. З цитованих слів Кошиць постає як серйозний і скрупульозний фахівець зі своєю власною, переконливою етномузикознавчою концепцією.

Статистичний комітет погодився на всі умови, і за три літніх місяці 1903-1905 рр. Кошиць вдалось записати близько тисячі пісень [6, 259] в Новотитарівській, Старомишастівській, Уманській, Крилівській, Переяслівській, Брюховецькій, Новомінській, Шкуринській, Полтавській, Старонижчестеблівській, Старовеличківській, Медведівській, Дерев'яківській, Довжанській, Слов'янській станицях. Маючи прекрасні музично-слухові дані, Кошиць під час праці з народними виконавцями робив нотні тексти пісень, а зимою, працюючи в Ставрополі, готував їх до майбутнього видання. “Ці пісні являють собою скарб найвищої художньої та історичної цінності, - пише він у своїх спогадах, - і я щасливий, що мені прийшлося його розкопати” [там само]. Підготувавши 500 пісень – в десяти збірниках по 50 в кожному, - Кошиць одіслав їх в Катеринодар на виставку “народних ремесел и достижений Кубани”, де йому присудили золоту медаль. Але, як далі в споминах пише автор, “куди цей матеріал дівся потім, не знаю, бо в році 1910-му я шукав його по всіх установах Катеринодара і не міг знайти... Взагалі, з боку уряду Кубанського війська можна було спостерігати просто хамське ставлення до цієї справи. Та й не диво, бо це була справа, як не як, а українська!.. Отак безтолково закінчилась справа найважливішої культурної ваги! Так закінчувались в Росії всі українські справи” [Там само, С.259, 260]. Значно пізніше, будучи в еміграції керівником прославленого пересувного Українського хору, О. Кошиць так описує свої незабутні враження і наслідки від свого перебування на кубанській землі: “Доля дала мені найбільше щастя – балакати наче в якомусь містичному тумані з самою історією, чути, як б'ється серце всієї нації, сама моя Батьківщина шепотіла мені на вухо усі свої жалі, свої образи, свої сподівання. За це я дякую моїй долі! Це просвітлило мій розум, дало національну силу моїй душі, національно ушляхотнило моє серце й навіки спрямувало мою життєву пращу” [6, 247].

У наш час традиції, започатковані кубанськими й українськими діячами, продовжують вчені і митці Краснодару. Серед них – музиканти В. Захарченко і О. Мосолов, поет І. Варавва, письменники В. Лихоносов і І. Бойко, етнограф М. Бондар, вчені й митці Центру народної культури Кубані, Кубанського державного університету та Краснодарської державної академії культури. Гідним репрезентантом української народної пісні, що активно побуває на території колишньої Чорноморії, є всесвітньовідомий Кубанський державний козацький хор, репертуар якого його художній керівник, народний артист Росії, лауреат державної премії України ім. Т. Шевченка Віктор Захарченко формує із записаних у станицях і художньо й сценічно відтворених фольклорних зразків. Створений за ініціативою В. Захарченка Центр народної культури Кубані має у своєму складі державний козацький хор, науково-дослідний, редакційно-видавничий та фестивально-концертний відділи, іконописну майстерню Георгія Іващенко та дитячу

експериментальну школу народного мистецтва. “Слідами” Олександра Кошиця “пішли” і деякі українські етнографи і етномузикознавці.

Так, улітку 1988 р. збирацькою роботою на теренах Кримського району Краснодарського краю займався львівський етнограф Григорій Дем’ян. Протягом 1990-1996 рр. автор цих рядків, разом з рівненським етноінструментознавцем Богданом Яремком, провели 10 зимово-літніх фольклорних експедицій у 62 поселеннях Краснодарського краю – місцях історичного заселення кубанських земель запорожцями, - записавши більше 1000 різножанрових українських пісень. Мета експедицій - фонозапис, транскрибування та науково-теоретичне дослідження народнопісенної культури маргінальної української етноісторичної спільноти на кубанській землі, а також підготовка і видання пісенного матеріалу в п’яти томній “Антології українських народних пісень Кубані”.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бигдай А. Песни кубанских казаков / В ред. В. Захарченко. Т.1: Песни черноморских казаков. – Краснодар: Кн. изд-во, 1992. – 448 с. 2. Бигдай А. Песни кубанских казаков / В ред. В. Захарченко. Т.П: Песни линейных казаков. – Краснодар: Сов. Кубань, 1995. – 512 с. 3. Білий Д. Малиновий клин. Нариси з історії українців Кубані. – К.: Товариство “Україна”, 1994. – 120 с. 4. Варава І. “Жили смело и красиво...” Казачья старина в кубанских песнях. – Кубанские казачьи ведомости. – Краснодар, 1990. - № 26(350). – С. 9. 5. Захарченко В. Аким Дмитриевич Бигдай и его сборник “Песни кубанских казаков” // Бигдай А. Песни кубанских казаков / В ред. В.Г. Захарченко. Т.І. – Краснодар: Кн. изд-во, 1992. – С. 5-22. 6. Кошиць О. Спогади / Упорядк. М. Головащенко. – К.: Рада, 1995. – С. 242-260. 7. Матвеев В. Слово о кубанском казачестве. – Краснодар: Сов. Кубань, 1995. – 342 с. 8. Нирко О. Кобзарство Кубані // Бандура. – Нью-Йорк, 1995. - № 51-52. – С. 2-22. 9. Полевые материалы I Кубанской интернациональной фольклорно-этнографической экспедиции “Динамика традиционной культуры ст. Темижбекской Кавказского района Краснодарского края (1883-1987)”. - Краснодар, 1990. – 54 с. 10. Чумаченко В. Поет і отаман. Про дружбу Т. Шевченка та Я. Кухаренка // Київська старовина. – 1993. - № 1. – С. 105-110. 11. Щербина Ф. Симон Петлора на Кубані // Збірник пам’яті Симона Петлори (1879-1926). – Прага, 1930. – С. 189-194. 12. Щербина Ф. Факты казачьей идеологии и творчества (Памяти мучеников и страдальцев казачества) // Казачество. Мысли современников о прошлом, настоящем и будущем казачества. – Ростов на Дону: Кн. изд-во, 1992. – С. 291-315.

Надійшла до редколегії 7.11.2000 р.